ԱՐՋԱԳԱՆԳ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ԿԱՐԾԵԱՑ

ՀԱՆԴԻՍ ԱԶԳԱՅԻՆ

Ամէն իւրաքանչիւր շրջանը՝ 52 օրինակ է։
Տարագրութեան տեղն է Պոլիս, Զինճիրլի—խան վերի յարկ Թիւ 18։
Դուրս երթալիք թերթից փոստայի ծախքը առնողին վրայ է։

Շրջանին գինը դահեկան կանխիկ 60
Կիսաշրջանը » 30
Մէկ Թիւը՝ փարայ 50
Ծանուցմանց տողն է դահեկան 2

Բ· ՏԱՐԻ Բ· ՇՐՋԱՆ 1870 ԹԻ 96 ՅՈՒԼԻՍ 25

ՄԵՍԻԱՅԻՆ ԳԱԼՈՒՍՏԸ

Ազգութիւննին պէլլոիզ կաթոլիկները Հռոմէն խրկուած նամակէ մը լմանալով որ, մենհինեօր Հասուն հէլլան մօտ ծրերս պոլիս պիտի վերադառնայ, անցեալները՝ ինքնիրեն յուզեան բազում հատատացելոց և անթիւ վիմնացելոց նոր գլուղի մէջ գաղկեդոնական սուրբ ըօնճա մը կազմեցին, որոյ կը նախագահէր Թրնկըրտաս օղլու պաղ լուսնակը։ Ատեանը չի բացուած նախագահը պզտիկ ճառ՝ մը խօսեցաւ, որով նախ Հռոմէն նամակ մը ընդունած ըլլալը անհերքելի վաստերով հաստատեց, և յետոյ նամակը՝ որ արդէն գրպանին ծակէն գլուխը դուրս հանած էր, բանալով սկսաւ բարձրաձայն կարդալ։

Ո՛վ աս ու նա պաշա սիրելիք։

Ահա կաւետիս ձեզ անսխալապոյն կաթոլիկոսին դալուստը, պատրաստ՝կեցիք, չըլլայ որ տամոան տիւշմիւշի պէս մէջերնիդ ընդունիք։ այլ ամենամեծ ախպէրպէյով, և խառն՝ի խուռն բազմութեամբ։ Զըլլայ որ՝սխալիք, քանզի դուք ալ անսխալներուն պոյն էք, ա՛նոր կէօրէ չարժեցէք։ Գիտցէք նաեւ որ պատերազմի պատճառաւ չոգենաւները (որ արդէն մեզմէ անիծուած հնարքներու ծնունդներ են,) սըչան տելլոյի պիր վարայա, ամենն ալ մեյմիկ դի քաշուած պահուըտած ըլլալով, հարկադրեցանք նորին անսխալութիւնը առաջադատաւոր նաւով այդ կողմը յուղարկել, չըլլայ որ նաւը չփոթիք։ խաբատանէն կրնաք ճանչնալ՝ որուն կէս մէջքէն վերը հայու կը նմանի, բայց լեզուն այլանդակ է, և կէս մէջքէն վարը կիսով չափ ֆրանսըզ և կիսով չափ ալ թալեան է։

Կը մաղթեմք՝ի բոլոր սրտէ որ անոր օրհնութիւնները ամենուդ ալ գլուխներուն վրայ կարկուտի պէս տեղայ, ամէն։

Լօճայականները գլուխնին բայ ամենայն ուշադրութեամբ մտիկ կ՝ընէին։ Ասոր վրայ մէջերնուն մէկը ոտքի ելլելով՝ իբր պատասխան նախագահին խօսած ճառին, հետեւեալ խօսքերը ըսաւ։

— Պիզիմ քիրէֆխանէնին (դերձանիկ) Աւետարանէն խատէմ պատմութիւնը տույտուխտա ալայրմըշտա ուրախութիւն վէ սեվինճ իլէ տօլսուխ, ինչալլահ կէլիպ աէ հերեպախիկօպալոը տա թէրէ իստիւ չեվիրիր։

— (Միաբերան) ամէն ալէլուիա՛, ալէլուիա՛, ալէլուիա՛ (՛)

— Ալէլուիա վախթի տէյիլ, խարշուլամայա հաղուրլուխ կէօրէլիմ.

— Օ՛ պիղիմ տիւչիւնէճէխ էչիմիզ տէկիւլ, բէնզ պէյ իլէ օն իքինէրիմիզ (որ հինայ երկու հոգի ձեռք) նէ խարար վէրիրլէրսէ օնա կէօրէ չվնշըրըզ.

— Խայր, Անտոն աղա պու մէճլիսին իչին՝ տէ հեր քեչ սերպէսթ տիր, քենաի էֆէնտիլերնը պէյան իթմէյէ.

— Հէլպէթ, հէլպէթ, սիզ սեօյլէյին, պէօյիւնէ պեօյիւն իչիմիզոե իւչ ամպարլըլար սիզ պուլունմուչսունուզ, էմր էտին էֆէնտիմ դարչըլամայա նէրէյէ կիտէլիմ.

— Օնու հէբսինիզ տիւչիւնիւնիւզ տէ՝ լայըզը, սըրասը վէ հադըշըզը նէ իսէ օնտան տահա զիատէ կուզել չէրէֆ իլէ դարշըլամայա կիտէլիմ.

Այս միջոցիս ամենուն կողմէն հետզհետէ առաջարկութիւններ եղան, ոմանք կըսէին թէ Սառայ պուռնուին եզերքը երթանք, սպասենք, ոմանք Խըզ Խուլէսիի թէվէն, ոմանք Մօտա պուռնին, որ մէկն ալ կըսէր թէ քանի որ այն կողմերը պատերազմը սկսած է, շատ հաւանական է որ շոգենաւ չը կրնայ դտնել և երքէն կէմիսիով դայ. ուստի ո՛չ հոս, ո՛չ հոն, պէտք է որ Զանաք խալէ երթանք ըսպասենք և հոն հասնելուն պէս դիմաւորենք և առօք փառօք Պոլիս բերենք որ՝ պարէ պատիւ մ՚ալ պիտի ընենք նէ աժէ ու վայլէ.

Այս մարդուն առաջարկութիւնը ընդունուեցաւ, և 40 ի չափ հրաւիրակները ընտուեցան և նոյն օրը անմիջապէս ճամբայ ելլելու ողջոյնը ընելով առեւտը պոյեցին. Հրաւիրակները առանց ժամանակ կորնցնելու ճամբայ ելան, բայց մէջերնուն մէկ քանին վէճի մը բռնուելով ետ դարձան, մէկ քանին ալ ներսոյ վախան, մէկ մասն ալ անկրեւութեաւ մնացաւ միայն ալ ծովին օրթան նաւակներով կրնպասէին: Մէյ մ՚ալ երքէն կէմիսի մընէ հեռուայ վրթաւ. ասոնք ըսևնէ կէմին տեսնելնուն պէս ամէնքը մէկէն աննտաղներով, խայրնեերով վրայ դացին, որը գաշկինակը դըրօշակ ըրաւ, որը ֆէսը գլխէն հանելով կը-

ըերցնէր, չիմէնայնիք ալ ճէպէրնուն մէկ մէկ կտոր վաստըրմա հանելով կը կըրծէին ու կը պօռային. «Ահա մեր դերջանիկ հայրապետն դայ նստեալ՝ի քէօմիւր խայըղին, օրհնեալ է դալուստն նորա, ովսաննա՝ ովսաննա.

— Ղապտան, ղապտան, պանա պակս, կէմինին պաշընը պու եանա չէվիր.

— Օլմազ, ղարայա չարփարըղ սօղրա կէմիի.

— Հայըր, ճանըմ, հայըր, եէրքէնէլերի էնտիրիրսէն հիչ պիր չէյճիք օլմազ.

— Նիւքիւմ աղըր տըր, եէրքէնէլերի էնտիրիպ տէ՝ քիւրէքլէ կելէմէմ.

— Տուր էօյլէիսէ քի պիզ իւստէն կելելիմ.

Ասոր վրայ սկսան սանտաղներով նաւին մօտենալ. Նաւապետն ալ կարծելով որ ասոնք վաճառականներ են, նաւաստիներուն ըսաւ որ առանց սակարկութիւն ընելու, շուտով մը կէմին պարպեն. Այս լսօսքը լսելնուն պէս ամենայն փութով սկսան նաւին մէջ ինչ կայ չկայ կարկուտի պէս տեղացնել հրաւիրակներուն գլխուն, հրաւիրակներն ալ հաղիւ հաղ չունչ առած, դլուխնին վեր վերցուցին որ՝ ինչ կը նայիս 40ի չափ նաւաստի կէմիին մնացը կանգնած խարբուզակած կընեն գիրենք, որ այնտեղ խելքերնին գլուխնին ժողվելով հասկցան որ կանգնած այս նաւը իրենց ճանապարհորդինը չէ եղեր, այլ խաւլուն խարբուզի նաւ մը որուն նման տակաւին դալիք շատ նաւեր ալ կան եղեր.

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՇՇՆԿՈՑԸ

Ընկեալ չարթուն մէջ դործովմը Եէհովա լէ երթալով, ետ դառնալու առեննիս ուղեցինք Ադդ. Հիւանդանոցի այցելութիւն մը ընել, սակայն դրան առջև մօտենալով ներս մտնել անկարելի եղաւ և արդէն պահապաններն ալ չէին թողուր. պատճառը իմանալ ուզենուս, ըսին թէ հան դտնուող դիւահարներըը այն օրը մեծ սդոյ մէջ ըլլալնուն համար այնպէս մեծ աղաղակ մը վերուցած էին, զոր մարդ առանց խլանալու կայնել կարող չէր: Դիւահարաց այս արտաքոյ կարգի սդալուն պատճառն ալ հարցնելով տեղեկացանք, որ

քանի մը ժամանակ առաջ իրենց համար մու-
րացող և պօլ պօլ ֆասուլեա կերցնելով պար-
ծենցող, ու խենդերը չալըներով էլլենաիր-
միշ ընող իրենց վերատեսուչն ալ՝ իրենց բաղ-
դին հանդիպելով իրենց՝ քալ հիւր ղրկուելու
վրայ է։ Հետաքրքրութիւննիս շարժեցաւ և
անմիջապէս Մեսիհասովէլը դանելով ղրկեցինք
որ երթայ լընդրոյն պարագաներուն տեղեկա-
նայ։ Երթալէն քանի մը ժամ վերջը դարձաւ
և մեր հարցման այսպէս պատասխանեց։

— Գայի տէր իմ, և հիւանդանոցին նոր հիւրը՝ Ման-
ղուէնն ըլլալը լմնցայ։

— Ծօ, ինչէ՞ն այդպիսի վտանգի մը հան-
դիպեր է։

— Ձմեռրիտը խօսելով ինքը երբեք խելքը
կորուսած չէ, սակայն գլխէն բոլորովին խեն-
դեցեր է։

— Ի՞նչ է եղեր։

— Ի՛նչ պիտի ըլլայ. յուլիս 14ի երեքշաբթի
օրուան թերթով՝ եղեր եպիսկոպոսութեան
խիստ արժանաւոր վարդապետ մը գտեր, ա-
նունը Յակոբ և Գալաթիոմրիւկի քարոզիչ է ե-
ղեր, ատիկայ վառնայի առաջնորդ կարդեր
և միանգամայն եպիսկոպոսութեան վկայական
տալով՝ հանրագրութիւն մը ստորագրել կառա-
ջարկէ ազգայնոց, և այս խաղը գլուխ հանելու
համար անոր գպրոցասէր ըլլալը դովաբանելէ
ետքը, մեզի ալ ասկէ ետքը ասանկ գպրոցա-
սէր վարդապետներ պէտք են ըսեր է. իրեն
բարեկամներն ալ դուն խենդեցեր ես ըսելով՝
գլինքը փրկիչ նետեր են։

— Մեսիհասովէլ, մեզի հարկ չ'կայ Ման-
ղուէնն այդ հրատարակութեանը պատասխա-
նել, քանզի ինքը իւր արժանաւոր վաճառ-
րութիւնը առեր է, միայն թէ սա վարդապե-
տին ալ և ինչպէս անձ ըլլալը լմնցիր։

— Համբերող եղիր պէ՛. պ'ուտես որ եսաեզ մը
երթամ նէ՝ դոհացուցիչ պատասխան կը բերեմ։
այս տեղեկութիւնը հիւանդանոցէն առած ես
պէս, չիտակ Սամաթիա իջայ վաքօռ մտայ,
հոն քանի մը հոգի ժողուրուած Մանղուէմ կը
կարդային հաղարումէկ օրհնութիւններով, մո-
տեցայ քովերնին և ունկնդիր եղայ, կարգը ե-
կաւ այս եպիսկոպոսոյս հայր սուրբին նկատ-
մամբ եղած հրատարակութեան, զոր կարդալով
Մանղուէմն ծալլեցին և անոնցմէ մեկը սեթրիեին
ետեւի ճեպը դնելով սկսաւ խօսիլ այսպէս։

— Թանըրսընըզ պու վարդապետի։

— Լէվէ, օհա պօհճաճը տեղերը, պիր վա-
զըմ Գատը-քէօյաէ քարոզիչ իմի։

— Գահ, գահ, պօհճաճը — աճապա մնան-
սը նէ պուհա պօհճաճը տէնմէնին։

— Էֆէնտիմ, Գատը քէօյաէ մէճլիսի քատա գա-
րըլարա քարոզ վերտիզի վազըմ ակսոզ չարթու
ժամ հրամմեցէք ձեզի նոր պօհճա մը պիտի
բանամ, տէր իմիշ։

— Վալլահ՝ օհու պիլմէմ ամա, սէնէլերը է-
մէլի Գալաթատա մը նէրատէ՝ Յաղկաղարդ կիւ-
նիւ իքի սահաթ գատար պիր քարոզ վերմիշ
ուճու սօնու օրթասը «օրհնեալ ժողովուրդ
հասկցաք մի, օրհնեալ ժողովուրդ Քրիստոս
Բեթանիայէն Թէրս էչը նստաւ հասկցաք մի
Քրիստոսի խոնարհութիւնը օրհնեալ ժողո-
վուրդ» տէմիշ տիր։

— Շու ատամը Թանըմատըղըմա մեռաք է-
տէյօրում։

— Մէռաք խաէճէք պիր չէյ տէյիլ տիր,
չարշամպա կիւնէրի ղէմպիլ էլինտէ Զարշամ-
պա բաղարընտա զամզամի ալան պիր վար-
դապետ կերօպէն մի, չիւպհէն օլմասըն քի օ-
տուր։

— Տէմէք քի՝ էվ պարք սահասը որր։

— Պիզիմ պիլտիղիմիզ ասըլ էնկիւրլու վէ
քիմսէսի օլմամալը տըր, լաքին նէ պիլէյիմ,
պունուա էվ պարք բէյտա իմմիշ տիր։

— Ատամ պունուն նէքրէսի Գատը քէօյաէ
իտի. հաթրընըզա կէլիր չու տեր ճարութիւն
բաթըրթըսը. հէպ սերի սէպէպլի պու խոի,
կէօյա քի պիր չիֆէյէ զահիպ օլմուշ, դօլա-
մըշ վէ թուխմուշ, գալդը ալէմէ ֆաշ իմտի
տեր ճարութիւնը, էօմէկ պէրի եէր գալմատը՝
քարուլարըն չաքչաքլարընը աչընարըտը կիրտի
չըգտը տեր ճարութիւնը ֆաշ էմտի, տավա
բաթրիկխանէյէ տուշտու։

— Սահիհ օ մատտէնին սօնու նէքրէսէ գալ-
տը։

— Ատամ նէ՛ օլաճագ. չիմտիքի դուլաղը

ճընլասըն Գէորդ կաթողիկոս օ վագըթ բաթրիք խախ, պու վարդապետին քիայատա նէ կէչէր ահճէ օլտուղունու պիլտիղինտէն գուլակ ասմատը։

— Ամա վարդապետ թէք տուրմատը, չիւնքիւ օնատան ասնկրա տէր ցարուխիւնըն եադասընատան տիւշտիւ՝ պատրիարքըն եադասընա եաւրշատը, վէ եէնիտէն էվ տիւքքեան չարշը փաղար կէղերէք՝ պաշլատը Գէորդ կաթողիկոսը դէմմ իթմէյէ։

— Տէմէք քի պու վարդապետ ֆասըլ մէճմուասընը եուխթուշ։

— Օնա՝ նէ չիւապհէ, Տիպլոմասընը տախի ալմըշ. հէմ ղինահալընըն երպապը տըր. չէօյլէ քի սէրչէյի տէվլէ գատար իտէր։

— Էօյլէ իսէ աճէլէ իթմսին եպիսկոպոսլուղա. ղիրա աուտոպուն պօշ օլտուղունուն խապէրի կէլտի։

— Էյհ նէ տէրսինիզ եպիսկոպոս օլմազ։

— Ամամ տիւնեանընն թէնհա վագթընա բատա կէլմիշ տէ վարդապետ օլմուշ, չիմտիքի վագըթտա սարկատաղ պիլէ օլամազ։

— Սիզ օնու էյիճէ պիլէմէյօրսունուզ, պիզ օնա Մուրատ գաբատան տէրիզ։

— Սէպէպ։

— Պիր կիւն գարա՛ կէօմիւկ ժամընա օղրատըմ, մեծ պահ.ք կիւնիւ իսի, պու քարողտա ձիպրալթար պօղազընը գարըչարըգ տուրօյօր ըտը, էնի ասնու՞ օ պօղազտա պաթար կիթէտի, պիզ ատ պու վարդապետ տէյիլ, լայըղը պիր գատան ըմըշ տէտիք՝ պըտըղ ևիւրիւլ վէրտիք։

— Հա՛ չիմտի թանըշըմ, պիր կիւն պէղպէր տիւքքեանընըն պիրիսինին էօնիւնատն կէչէրքէն՝ իչէրտէ պիր վարդապետ կէօրտիւմ տագալընը տիքմիշ թրաշ օլույօրատտ, սօրտուղումտա տապընք գատը քէօյքարողիչի տիր տէտիլեր։

— Սէն տալթ գատը քէօյիւ պիղիրսին եա թօփ գոփտույու, պէշտպիչինի, պրաղ օնուն դըրտըը ճէվիշ պինի աչտը։

— Եահո՛, օնըար կէչմիշ իշլեր՝ տիր, չիմտի էկէր Մանղուսէնին չու սէօղիւ՝ եանի գալըցատեր օլմասը տահիհ խէ զարար եօք։

— Մնու աղնամատ իչին պիր կիւն կիտիպ քարողունու տիչնէրսինիզ, եա քէնտիտի իլէ կէօրիւչիւպ աղնարսընըզ։

— Ամամ, օղուտտ պիլմէզ, այըբ կէօրսէ սագալ թարաղը զանն իտէր, պախսըը՝ ըսոթօղ պինի՝ ըսոթել ևն. օղուր կէչէր ասլա ֆիւթիւր իթմէյէրէք։

— Մէկթէպէ կիտիպ չակիրտլերէ սօրմալը, պագալըմ պաղը պաղը կիտիպ կէօղտէն կէչիրմի մի։

— Նէ սօրաճաղըմ, պէնիմ ամուճամըն օղրու հէմ մէկթէպէ կիտէր, հէմ Գարակէօմ րիվկիւ տիր, պին տէֆա սէօյլէմիշ տիր քի պարատ մարդ է, միսյն պարդ եուքարչուա թեան կուգայ, այն ալ աւարտմանը երկայն բարակ խաչահանգիսաններ ընելու համար։

— Էյի եա, չու Մանղուսէնին գալապալըգտա չապը չէքէր տէյի եութուրմայա չապալանմասընըն սէպէպի նէ՞ օլմալը։

— Պիլմէմ, կիւնահընը չէյթան ալըըն ամմա, կէչէնլերտէ պիր չէյ իչիթիմ, պու վարդապետ էօթէ պէրի սէօյլէմիշ քի, հէր քիմ պէնիմ եպիսկոպոսլուղումու յաղողել իթտիրիր իսէ, 50 լիրա հէտիյէ իտերիմ, պէլքի պու թամահ իլէ բազարըզը պիթիրիսի իչէ պաշլամըշ տըր։

— Տէմէք ղէնկին տիր պու վարդապետ։

— Լ՚ն, էվէլիճճ քէնտի հալինէ լիրասը վար, զավալընըն Պէյօղլունտա իրատ օլարադ պիր էվի տէ վար ըտը եանտը։

— Լ՚ապին պէնիմ իչիթիյիմտէ, եպիսկոպոսլուղ խարճընը, խայրխահղըղ տէրսինի Մանղուսէնէ աղրըշ պիր զաթ չէքճէք լիմիշ։

— Ամամ սէնտէ, օ զաթ քիմ իսէ օ վարդապետին եպիսկոպոս օլմասը մուհալ գոպիլինտէն օլտուղունու պիղերէք ատամըշ օլմալը։

Եւ ահա այսքան մը խօսէլուն ետքը կարծես նաւապետն անգամ չկարծելով այս լուրէն «ֆֆֆ» ըրաւ և եկեղեցապարու եղանք։ Հիմայ իմ ինդիրս սա է որ ատոնք հրատարակես որպէս զի վաճռայի ժողովուրդը (եթէ իրաւ է իրենց նորընծայ առաջնորդին յատկութիւննէրը լսանան երկրորդ՝ ադդն ալ գիտնայ իրեն մօտերս վաստկելիք մէկ եպիսկոպոսին ինչ ըս-

լալը, և երրորդ ժողովուրդն ալ իմանայ Մանզումէին ուստ խօսելը և աղդաձևաս առաջարկութիւնները։

— Ժողովուրդը ի՞նչպէս կիմանայ Մեհիստոփէլ, Մանզումէին ստութիւնը։

— Ալլահ, ալլահ, տէր իմ, այս վարդապետը տանձ չէ որ ծօլալը դնենք, խնձոր չէ որ գրպաննիս գլորենք՝ միւա վեղարը գլուխը արձանի պէս կանգնած է եկեղեցին, ով որ կուզէ կերթայ կամ իրեն հետ տեսնուելով և կամ մեկ քարոզը ու ծանուցումը լսելով կիմանայ անոր կարողութիւնը, ու այն ատեն կընայ Մանզումէի դպրոցասէր բառով պսակած գլխուն ինչ ըլլալը հասկնալ։

— Մեհիստոփէլ, չոգենաւին մէջ եղած խօսակցութիւններէն այդ վարդապետին հարուստ ըլլալն ալ կիմացուի։

— Այո՛ տէր իմ հարուստ է և բաց յայտնէ (խոստովանանք ճշայ) խալալութիւն ալ կընէ եղեր։

— Ուրեմն ալ ինչ, եպիսկոպոսութիւնը ինչին պէտք է։

— Այո՛ ես այդ կըսեմ ատանկներուն թէ պէտք է մեկ քով քաշուին և «անձն իմ, ուրիշ բաղում բարութիւնս ժողովեալ, կեր ա՛րբ և ուրախ լեր այսուհետեւ» ըսեն ու կենան. բայց կերեւի թէ ատանկներն ալ ուխտած ըլլալու են վարդապետութեան մէջ չվեռնելու, այլ եպիսկոպոս թաղուելու։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Մայրաքաղաքիս Լէվընդ Հէրըլա անուն Անգլիական օրագրոյն անցեալ երկուշաբթի աւուր թուոյն մէջ (Յուլ. 20–1 Օգոստ.) հրատարակուած է թէ Հռովմէական աղդայնոց Հակահատուածեան մասը՝ իրենց աղդային կըսեդրոյն կարգադրութեան համար վերջին անգամ Բ. Դրան դիմելէ ետև՝ յաջող պատասխան մը չկրնալ առնելնուն համար, Ամեն. Խրիմեան Ս. Պատրիարքին դիմելով՝ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ դիրքին վերադառնալու խնդիր մատուցեր են, և թէ Նորին Սրբազնութիւնը պատասխան տուեր է թէ «աշխարհականներն պիրով կընդունի, բայց եկեղեցական դասը չի կրնար ընդունիլ, անոնց խառնայոյզ ոգիէն վախնալով»։

Ազդ. Պատրիարքարանը պարտք կը համարի պաշտօնապէս հրատարակել թէ այս լուրը բոլորովին անհիմն է, ոչ Հակահատուածեան աղբիւրէն կողմանէ այնպիսի առաջարկութիւն մը եղած և ոչ ալ Նորին Սրբազնութեան կողմանէ այնպիսի պատասխան մը տրուած է։

Հաւանականաբար այս կարծիքը՝ որուն թարգմանն եղած է յիշեալ Օրագիրը, Հակահատուածեանց բազաքական ժողովոյ Ատենապետ վսեմ. Ալեքսանեան Տիրան պէյին Մեծ. Տօքթոր Շիշմանեան էֆէնտիի ընկերակցութեամբ անցեալ շաբթու Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հօր ըրած այցելութենէն յառաջ եկած է։ Ցիշեալ այցելութիւնը լոկ քաղաքավարական արարողութիւն մը ըլլալով, բնաւ այնպիսի խօսակցութիւն մը եղած չէ որ կարենայ այսպիսի կարծեաց տեղի տալ։

(Կնէտ)

23 Յուլիս 1870

Ի Պատրիարքարանի Հայոց

Կ. Պոլիս։

Էջնդհանրին ուշադրութեան արժանի յօդուած մը։

Դեռ հրապարակային ասպարէզը չեկած՝ ազնաւան տեղերէ Ազդ. տեղեկութիւններ խընդրած էինք։

Մեր արդյ Ազգայիններէն մեկն ալ Լիմիածինէն առ վ. Տ. Դէորդ կաթուղիկոսն ուղղեալ հեռեւեալ կարեւոր յայտագրին օրինակը մեզ ղրկած էր այն ատեն՝ հրատարակելու խնդրանօք։

Մինչեւ ցարդ խոհեմութիւն սեպեցինք չհրատարակել այնպիսի ստոյգ նկարագիր մը՝ որով անշուշտ պիտի վճռանային այն սրտերը՝ որոնք Դէորդ կաթողիկոսի ի Բեզբազուրկ ճանապարհորդելէն մեծ մեծ արդիւնքներ կսպասէին։

Ժամանակը ստուգեց որ այդ արդիւնքները՝ երազական էին, և միայն մեծ ադուռմար ծախք մը կը պարունակէին իրենց մէջ և ոչ ազդաշահ եկամուտ մը։

թէեւ մենք դարձեալ մտադիր չէինք ուշադրութեան արժանի սոյն յօդուածը հրատարակել, բայց այն օրէն երբ Մանզուժէի և Արշալոյսի մէջ Լչմիածնէն գրուած կարկատուն և անպատշաճ նամակ մը կարդացինք, որչեցինք իբրեւ հաստատուն և իբրեւ անհերքելի պատասխան նոյն գրութեան՝ ի լոյս հանել և ազգայնոց անաչառ դատողութեանը յանձնել, որ մեւնոյն Լչմիածնէն ելած երկու գրութիւններն իրարու հետ համեմատելով տեսնէն թէ որչափ ստութիւնով է մեր ունեցածը, և որչափ ստոյգ է Մանզուժէի և Արշալոյսի մէջ հրատարակուածը։

Եթէ Լչմիածնէն ստոյգ տեղեկութիւններ կ'ուղեն մեր արդոյ պաշտօնակիցներէն, թող մեր հրատարակածը վերստին հրատարակեն, որպէս զի ազգը տեսնէ իր ծառայութենէն և իւր կենսական գործքերուն վրայ սկսի խորհիլ՝ առանց դարման մը սպասելու Լչմիածնայ ներկայ վիճակէն։

Այս ազդարարութիւնը կընենք մանաւանդ նորակազմ Երեւելհանական ժողովքին, որ օր առաջ սկսի՝ Ամրատեան ամուսնոյն վրայ իր ուշադրութիւնը դարձնելով՝ ստիպողական կերպով Պալաժէնիայի խոպառատուռւ բարձումը վերջացնել՝ ինչպէս որ արդէն քանի մը տարի առաջ հանդիսապէս վերժուեցաւ Ցանկաստանի մէջ։

Ահա Լչմիածնէն եկած յայտագրին օրինակը։

Վեհափառ Տէր չատ դարեր անցկացան մինչեւ ցայժմ եւ չատ ազգեր յառաջացան լուսաւորութեան եւ դիտութեան ասպարէզի մէջը, չատ խոհեմ եւ հայրենասէր կառավարիչներ եւ առաջնորդներ ծագեցան նոցա մէջը, որք գիշերն ի ցերեկ քունն աչքից կտրած եւ ամենայն աշխատանք եւ նեղութիւնք յանձն առած խորհեցան եւ գտան ճանապարհ իւրեանց սիրելի ազգը զարթնուցանել տգիտութեան խաւարից, եւ յառաջ մղելով դնոսա դէպ ի լուսաւորութեան եւ դիտութեան ասպարէզը՝ հաւասար առնել զնոսա միւս լուսաւորեալ ազգերին եւ նշանակութիւն տալ այդ ազգին յաչս միւս հարեւան (դրացի) ազգաց։ Բայց աւաղ Վեհ. Տէր, որ այդ դարերի դեղեցիկ չրջանը մեզ համար չէ եկել, մենք դեռ հին հին դարերի խաւարի մէջ ընկղմած ենք եւ խոր քնոմբ, եւ կարծեմք դեռ չատ երկար թմրած կը մնանք, եթէ մեզ այդ խոր քնեցը զարթնացնող չը լինի, եթէ մեզ համար որ այժմեան լուսաւոր դարուս դեռ մէկ ապէտ եւ մանուկ ազգ եմք, խնամածու եւ սրտացաւ մայր չը լինի, որ կարողանայ հոգ տանել, դաստիարակել եւ առաջնորդել մեզ առ լոյսն դիտութեան։ Սակայն՝ մենք Վեհ. Տէր, անմայր չեմք, մենք մայր ունինք, եւ դեռ Աստուած այդքան չէ բարկացել մեր դլխին, որ մեզ լուսորովին որբ թողնէ եւ անտերունչ։ — Այդ խնամածու մայրը Դուք էք եւ դուք պարտիք լինել, Վեհ. Տէր, ըստ վեհ կոչման ձերոյ եւ Աստուած ձեզ է կարդել այժմ մայր եւ առաջնորդ մեզ վերայ, որ խնամք տանիք, կաթն չամբէք եւ մսուացանէք մեր որբ Հայաստանի անտերունչ մնացեալ խղճուկ զաւակացը։ Եւ ահա մի տարի է արդէն, Վեհ. Տէր, որ ձեզ վիճակեալ է ի Տեառնէ կրել այդ սրբազան պաշտօնը մայրութեան եւ հոգ տանել անդուլն աչօք իբրեւ մայր խնամածու ձեզ յանձնեալ Հայաստանի որբ զաւակաց համար. բայց զարմանանք յոյժ եւ չը գիտենք թէ ինչ է պատճառն. Վեհ. Տէր, որ ամբողջ տարին անցաւ եւ դուք խեղճ որբերին ոչ թէ կաթն, այլ եւ փչրանք անդամ հացի չը չամբեցիք, եւ ըղմտաւ չանիք երբէք թէ հազարաւոր խեղճ մանկունք ազգիս իւրեանց արտասուալից աչքերը առ ձեզ յառած սպասում են անդադար հոգեւոր կերակրոյ։ Արդարեւ ի սկզբան գալստեան ձերոյ առաջ առաջ խոստացաք մեզ վերստին հոգալ Հայոց զաւակաց դաստիարակութեան եւ կրթութեան համար, բայց այդ հաւատոյ ծանուցաք ի դործոյ ձերոյ, որ այդօրինակ մեծամեծ խոստումունք ձեր լոկ միայն ձայն բարբառոյ էին յանապատի, ձայն խաբելոյ եւ գրաւելոյ զժողովուրդն, որպէս վկայէ բանիլ մերոյ եւ յօդուածն հրատարակեալ ի «Ժամանակ» լրադրին Պօլսոյ ընդ վերտառութեամբ «Տոքթ մը Հայոց Կաթողիկոսութեան ապագային անդնելը»։ Եւ արդարեւ, Վեհ. Տէր, դուք վերանակ խոհոյն ժողովելոյ զանազանունչ զաւակունս ձեր ընդ թեւովք ձերովք, որպէս հաւս զձագս իւր, եւ նոցա մայրաբար կաթն չամբելով անուացանելոյ եւ դաստիարակելոյ ուսմամբ դիտութեան. Դուք, Վեհ. Տէր, վերանակ սղնորիկ խնդիկք, իբրեւ զանգուած եւ վսեմի մայր զ երջին պատառ խղճալի զաւակացդ ձերոյ ի բերանոյ նոցա եւ դուք միամտակ վայելեցիք, եւ այն ոչ թէ չարաչար կամն յօրինելոյ ինձանէ վասն օգտի զաւակաց ազգիս, այլ վասն փառաց եւ անձհաճոյ օգտի լոկ անձի ձերոյ։ Եւ չիրաւի, Վեհ. Տէր, այն գաւմարները, որ կոպէկ կոպէկ դանձանակով էինք ժողովել խեղճ ազգի զաւակներուցը, այն գաւմարները, որ դուք այս տարի ի զուր եւ անխնամ, իբրեւ օտար ոք, լոկ միայն ձեր

վառասիրութեան եւ կամաց հաճոյից համար ձա-
խեցիք եւ ջուրն ալիք, այն դումարներն արդարա-
եւ կը բաւականային մեր ազգի բոլոր որբերին, մի
տարի դիտութեան եւ լուսաւորութեան կոչին ջամ-
բելու համար։ Այն դումարներով, Վ.Հ. Տէր, վեց
հարիւր գիւղի մէջ Հայաստանումը փոքրիկ ուսում-
նարաններ կը բացուէին, նշանակելով տարեկան
ռոճիկ ուսուցչին հարիւր մանէթ, եւ ուսումնա-
րանաց տան չինութիւնը ինքը (ժողովուրդը) ու-
րախութեամբ յանձն կ'առնէր, եթէ միայն խրախոյս
կարդայիք եւ հասկացնէիք, որ նոցա որդւոց օգտի
համար է, եւ ոչ թէ այս միայն, այլ եւ ապագայ
տարիներին ուսուցչի ձախքը ժողովուրդը ինքը
յանձն կառնէր անտարակոյս, երբոր կը տեսնէր ու-
սումնարանի օգուտը եւ արդէն սկսած լինելը. դի
ամենայն դործ ի սկզբան է միայն դժուար, սկսե-
լուց յետոյ դժուարութիւն չի կայ, ինքնիրան կ'եր-
թայ։ Այս դումարն այն 75,600 մանէթն է (*),
Վ.Հ. Տէր, որ այս տարի վիճակիդ եւ
կամակատարութեան համար, արհանելով խեղճ ազ-
դի եկեղեցիքը պարտքի տակ. Ձեր քէֆի եւ կա-
մակատարութեան համար ասացինք, որովհետեւ
հաւաստի յայտնի է մեզ, որ փոխարքայն, երբ ձեզ
Բօրժոմ հարցրել է թէ, ինչ նպատակաւ էք Պե-
տերբուրգ դնում, եւ երբ ձեզանից մէկ որոշ պա-
տասխան չէ ստացել, ըստ որում դուք պատաս-
խանել էք թէ՝ ոչինչ առանձին գործք չունիմ, այն
ժամանակը նա յայտնել է ձեզ, թէ՝ իմ պարտա-
ւորութիւնս է յայտնելու ձեզ, որ եթէ ունիք թա-
գաւոր կայսերը ազդային կամ այլ խնդիրներ առա-
ջարկելու չէք կարող դրան առնել ուղղակի առանց
կովկասեան փոխարքայի միջնորդութեան. իսկ եթէ
ցանկաք միայն նորա տեսութիւնը, այն ձեր կամքն
է։ Դուք պատասխանել էք թէ ոչինչ ազդային
գործք չունիմ խօսելու, ես միայն նորա տեսու-
թիւն եմ ցանկանում, ուստի եւ փոխարքայն յայտ-
նել է ձեզ թէ կարող էք գնալ, երբ ցանկանաք
ժամանակն. Դուք, Վ.Հ. Տէր, չը նայելով նշմարե-
նայ բոլոր միաբանութեան խնդրանացը եւ խոր-
հուրդին, որով յայտնեց ձեզ թէ աւելորդ է
ձեր այս տարի Պետերբուրգ դնալը, նախ ծանօ-
թացիք ձեր եկեղեցւոյ եւ ազգի պահապետութեանց
եւ սրտոյից հետ եւ ապա դնացիք Պետերբուրգ,
եթէ կամիք քան չինել ձեր եկեղեցւոյ եւ ազգի
համար։ Դուք Վ.Հ. Տէր, չը նայելով կամ լաւ եւս
ասել չը հասկանալով փոխարքայի ժամանակ ասած
բառը, որ կը նշանակէր թէ բոլորովին աւելորդ է
ձեր դնալն եւ կորուստ միայն ժամանակի, վերկա-
ցաք դնացիք Պետերբուրգ։ Եւ երբ հասաք Պետեր-
բուրգ, դնացին կրկնեց ձեզ եւ Մինիստրն, թէ կայ-
սեր հետ չէք կարող խօսել ազդային կամ այլ խընդ-
րոց վրայ, որ չը ձանձրացնէք դնա, այլ պարտիք
պատասխանել միայն նորա հարցմանցը, եւ եթէ
խնդիր ինչ ունիք պարտիք առաջարկել ի ձեռն
Կովկասեան փոխարքային։

Ա յսպէս եւ արարիք, ի զուր կորցնելով ազդի
համար թանկ ժամանակն եւ 75,600 մանէթն. ուստի
եւ չահեցաք եւ ոչինչ. բայի Ձեր փառասիրութիւնը
եւ չահասիրութիւնը յուցանելով յայտ թէ Տէրու-
թեան եւ թէ ազդին, եւ կարծեմք դուք եւս լաւ
նշմարեցիք, թէ ինչպէս մեծ իշխան փոխարքայն
եւ ընդ նմին բոլոր Հայաստն իշխանք Տփղիս քա-
ղաքի՝ Ձեզ սառն ընդունեցին, երբ Պետերբուրգից
վերադարձաք Տփղիս, եւ ի նշան սառնութեան ոչ
ոք յիշխանաց չեկան Ձեզ տեսութիւն, այլ ամենե-
քեան արհամարհեցին զտեսութիւն Ձեր, որպէս եւ
մեծ իշխան փոխարքայն, որ միայն վերջին ժամա-
նակը, երբ պէտք է դուրս դայիք քաղաքից, եկաւ
Ձեզ տեսութիւն եւ այն ի խայտառակութիւն եւ
ի պակասութիւն Ձեր, առանց կարողանալոյ բան
ինչ խօսելոյ ընդ Ձեզ, դի դուք այն ժամանակը կը
քննայիք. Վ.Հ. տէր, վաստակած գոլով ազգա-
յին չատ ծանր եւ մեծահռչակ գործքեր կատարե-
լուց թէ ի Ռուսաստան եւ թէ ի Տփղիս. կը զար-
թացնեն ձեզ, բայց գժբաղդաբար առանց թարգ-
մանի կը մնաք ժամի փոխարքայի հետ, կը նայիք
միմեանց երեսի լուռ ու մնջիկ, փոխարքայն կըս-
պասէ թարգմանի եւ ի վերջոյ անճարացեալ կելա-
նէ ձիծաղելով ձեզ վերայ, ահա զայս միայն չանե-
ցաք եւ ոչ այլ ինչ։

(Շարունակելի)

Ազգութիւնն պէտք է Գամօլիկները՝ նե-
դոկիոյ եկեղեցիներուն մէջ. Հայ լրագիրները
չկարդալէն զատ՝ մանաւանդ Ս. Ճմուռայը
Հալատիսը չկարդալու համար խիստ սգաւո-
նալիքներ եղեր է։

Եթէ կարդալու ըլլան, հերթ պիտի հա-
մարուին եղեր։

Ջղաստութիւնն կը մաղթեմք։

ՇԱՐԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ

ԳԼՈՒՐԳ Ց. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՓԻՒՐՓԱՆԵԱՆ

(*) Մէկ մանէթը 18 դրուշ է։ Ն. Շ.

604800
75600
1,360,800

ՇԱԲԱԹՅԻՆ ՄՕՏԱՆ

— Քա տուտու արեւուդ համար, Ախսարայը եկա՞նք։

— Վո՛չ, չօճուխը Թէհրա մէջս եկաւ, մահման ցաւերու համդըպի ան Ֆրէնկը, քի առաջ աչկերնիդ կը կապէ եւ քը ճէպերնիդ կը պարպէ։